

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมมาตั้งแต่อดีต และอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประชากรส่วนใหญ่มีความสุขอยู่กับการทำเกษตรมาโดยตลอด การทำมาหากินเป็นไปอย่างไม่เดือดร้อน ครอบครัวอยู่กันอย่างอบอุ่นเป็นครอบครัวใหญ่ อยู่กันตามวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เสมือนเป็นญาติพี่น้องกัน อาชีพภาคเกษตรกรรมไม่ค่อยมีความเดือดร้อนมากนัก (วิไล เกื้อทองแถว. 2533 : 29)

ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการพัฒนาประเทศ เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) โดยนำแนวความคิดตะวันตกที่ต้องการจะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางด้านสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้าและประปา เป็นต้น จนทำให้ประชากรในภาคเกษตรจำนวนมากหลั่งไหลไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ในที่สุดภาคเกษตรกรรมก็ถูกทอดทิ้ง แรงงานทางด้านเกษตรจึงขาดแคลน ความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น อุตสาหกรรมเจริญเติบโต แต่ภาคการเกษตรเริ่มตกต่ำ ผลิตผลราคาตก เกษตรกรเป็นหนี้เป็นสินมากขึ้น ที่นาที่ตนเองเคยเป็นเจ้าของต่อมากลับกลายเป็นผู้เช่า เกษตรกรขาดแคลนที่ทำกิน และขาดแคลนเงินทุน ทำให้เกษตรกรถูกพ่อค้าเอาเปรียบทุกวิถีทาง (เนาวพร เชื้อข้าว. 2531 : 8)

ต่อมาเมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) รัฐบาลให้ความสำคัญในการสนับสนุนการวางแผนปรับปรุงการบริหารและบทบาทบทบาทในการบริหารประเทศ ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาทางการเกษตร ซึ่งมีเป้าหมายในการเร่งรัดแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับเกษตรกร เพื่อมุ่งที่จะยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น ด้วยการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างตลาดการเกษตร เน้นการส่งเสริมและพัฒนาระบบสหกรณ์ มุ่งหมายให้เป็นองค์กรที่จะช่วยให้เกษตรกรได้ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการดำเนินธุรกิจทางการเกษตรของตนเอง โดยเฉพาะเกษตรกรที่มีปัญหาเหมือนกันมาร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในการแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพทางการเกษตร เพื่อช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น

สหกรณ์การเกษตรเกิดขึ้นโดยการรวมสหกรณ์หาทุนและสหกรณ์เครดิตเพื่อการผลิต ด้วยรัฐบาลเห็นว่า ถ้าสหกรณ์มีขนาดเล็ก ความเข้มแข็งการมีอำนาจต่อรองมีน้อย ประกอบกับทุนการดำเนินงานก็มีน้อยทำให้การบริหารงานหรือการให้บริการแก่สมาชิกได้ไม่ทั่วถึงกัน จึงได้เห็นสมควรให้มีการจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมอาชีพ และการครองชีพของสมาชิก การดำเนินธุรกิจที่เป็นธุรกิจหลัก ได้แก่ ธุรกิจรวมซื้อ ธุรกิจรวมขาย และธุรกิจสินเชื่อและบริการ ในการดำเนินธุรกิจก็เพื่อจะได้ช่วยให้สมาชิกสหกรณ์ได้มาอยู่ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยวิธีการของสหกรณ์ (สุพจน์ วัฒนวิเชียร. 2543 : 4)

ถึงแม้ว่าสหกรณ์การเกษตรจะดำเนินงานมาเป็นเวลานาน การดำเนินงานของสหกรณ์ยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ถ้าเปรียบเทียบกับองค์กรอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะสมาชิกสหกรณ์ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างแท้จริง ไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเอง จึงทำให้เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานของสหกรณ์

Rajabhat Mahasarakham University

การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ปัจจัยที่สำคัญยิ่ง ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสหกรณ์ โดยหลักสหกรณ์ 7 ข้อ คือ การเปิดรับสมาชิกโดยทั่วไป ตามความสมัครใจ การควบคุมโดยสมาชิกตามแนวทางประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจโดยสมาชิกมีการปกครองตนเองและมีอิสระ การให้การศึกษา การฝึกอบรม และข่าวสาร การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ และความห่วงใยต่อชุมชน โดยที่การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ในทุกระดับ เป็นหลักสหกรณ์ที่เป็นหลักพื้นฐานที่จำเป็นต้องมีในองค์กรที่เรียกตนเองว่า "สหกรณ์" เพราะก่อให้เกิดความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกสหกรณ์เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ เพราะลำพังคนเดียว ย่อมไม่สามารถแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้ อาจจะเป็นเนื่องจากขาดแคลนทุนทรัพย์ในการประกอบอาชีพ ขาดความรู้ในด้านธุรกิจการค้า ขาดอำนาจในการต่อรอง หรือขาดความเชื่อถือจากบุคคลอื่น การเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์นี้จะช่วยแก้ปัญหาพื้นฐานดังกล่าวได้

ในการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมต่าง ๆ ของสหกรณ์นั้นความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีต่อสหกรณ์ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มสมาชิก สหกรณ์เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประสบผลสำเร็จ นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับความสำนึกต่อสิทธิหน้าที่ในฐานะสมาชิกสหกรณ์อีกด้วย ทั้งนี้เพราะสหกรณ์เป็นของสมาชิกโดยสมาชิกและเพื่อสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีมากขึ้นกับการทำกิจกรรมในสหกรณ์ และขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการด้วย เช่น ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ขนาดที่ดินทำการเกษตร ระยะทางและความสะดวกในการติดต่อกับสหกรณ์ ความรู้ความเข้าใจในหลักการและวิธีการสหกรณ์ และทัศนคติที่มีต่อสหกรณ์ เป็นต้น

การทำธุรกิจรวบรวมผลผลิตนับว่าเป็นธุรกิจที่มีความสำคัญทั้งกับตัวสมาชิกและสหกรณ์ เพราะสหกรณ์การเกษตรที่เกษตรกรมาทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้สถาบันสหกรณ์เป็นเครื่องมือช่วยในการแก้ไขปัญหาทางด้านราคาผลผลิตทางการเกษตร เพราะถ้าเกษตรกรแต่ละคนต่างคนต่างขายผลผลิตของตนเองให้กับพ่อค้า ก็จะถูกพ่อค้ากำหนดราคาเอาเองทั้งที่ตัวเกษตรกรเป็นผู้ผลิตแต่ไม่สามารถกำหนดราคาได้ ถ้าเกษตรกรทุกคนมารวมกันในรูปของสหกรณ์และดำเนินการตามวิธีการของสหกรณ์ คือ เกษตรกรสมาชิกทุกคนนำผลผลิตของตนเองมาขายรวมกันไว้ที่สหกรณ์ ราคาชิ้นแรกก็อาจเท่ากับพ่อค้าท้องถิ่น เมื่อพ่อค้าไม่สามารถซื้อผลผลิตจากเกษตรกรรายตัวได้ พ่อค้าเองก็ต้องมาติดต่อกับสหกรณ์เพราะสินค้าทั้งหมดมารวมกันอยู่ที่สหกรณ์แล้ว ถึงตอนนี้สหกรณ์จะเป็นผู้กำหนดราคาแทนเกษตรกรในการซื้อขายกับพ่อค้า ถ้าราคาเป็นที่น่าพอใจและพอได้กำไร ซึ่งกำไรจำนวนนี้เมื่อหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานแล้ว ที่เหลือสหกรณ์ก็ต้องนำมาเฉลี่ยคืนหรือเป็นเงินเพิ่มให้กับสมาชิกที่ได้นำผลผลิตนั้นมาขายไว้ที่สหกรณ์ เงินก้อนนี้จึงเป็นเงินเพิ่มค่าผลผลิตหลังจากขายตอนแรกไปแล้ว สหกรณ์การเกษตรจึงเป็นองค์กรของเกษตรกรที่จะช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้กับเกษตรกรดีขึ้นในที่สุด เมื่อฐานะเกษตรกรดีเศรษฐกิจของสังคมก็จะดีตามไปด้วย แต่การดำเนินธุรกิจรวบรวมขายนี้เป็นปัญหาสำคัญเพราะเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรอีกเป็นจำนวนมากยังต่างคนต่างขายอยู่ จึงเป็นปัญหาให้กับเกษตรกรสมาชิกในเรื่องของการถูกกดราคา หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมจากพ่อค้าที่มุ่งแต่จะแสวงหากำไร

จากรายงานพื้นที่ปลูกข้าวในจังหวัดกาฬสินธุ์ เกษตรกรมีผลผลิตข้าวจำนวน 124,276 ตัน สมาชิกสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 16 สหกรณ์ เป็นสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ สมาชิกมีส่วนร่วมในการขายข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตร ทั้งจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 9,288.022 ตัน คิดเป็น 7.47 เปอร์เซ็นต์ของข้าวทั้งหมดในจังหวัดกาฬสินธุ์ (ตาราง 1) จะเห็นได้ชัดเจนว่าผลผลิตข้าวที่มีจำนวนมาก แต่สมาชิกสหกรณ์มีส่วนร่วมในการขายข้าวให้กับสหกรณ์จำนวนน้อยมาก ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียทั้งต่อสหกรณ์ และต่อเกษตรกร

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการขายข้าวของสมาชิกให้กับสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกร สหกรณ์การเกษตรและสังคมโดยรวมต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

ตารางที่ 1 สถิติการปลูกข้าวในจังหวัดกาฬสินธุ์ และการรวบรวมข้าวของสหกรณ์การเกษตร

ชื่ออำเภอ	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อพื้นที่เก็บเกี่ยว (กก./ไร่)	ปริมาณผลผลิต (ตัน)	จำนวน (ตัน)	มูลค่า (บาท)
เมืองกาฬสินธุ์	489	11,699	20.244	139,184.00
ยางตลาด	462	24,743	0.000	0.00
กมลาไสย	563	40,188	1,986.933	11,529,802.75
สหัสขันธ์	387	2,656	95.053	709,874.00
กุฉินารายณ์	369	8,026	656.948	3,845,671.00
ท่าคันโท	490	808	0.000	0.00
สมเด็จ	490	3,932	77.085	450,476.00
เซาวง	401	1,099	0.709	3,190.50
ห้วยเม็ก	400	2,910	224.720	1,0756,694.00
ร่องคำ	400	2,688	19.240	133,411.00
คำม่วง	414	3,533	666.209	3,729,963.00
หนองกุงศรี	418	1,774	0.000	0.00
นามน	478	616	347.358	1,716,256.00
ห้วยผึ้ง	420	2,534	211.801	988,083.00
กิ่ง อ.นาคู	350	1,820	31.212	155,544.00
กิ่ง อ.ร่องชัย	488	15,250	4,950.510	32,090,679.35
รวม	476	124,276	9,288.022	56,568,828.60

(สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์. 2544และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดกาฬสินธุ์. 2544)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขายข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์

2.3 เพื่อศึกษาข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์

3. ปัญหาที่ต้องการทราบจากการวิจัย

3.1 สมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างไรบ้าง ในด้านต่อไปนี้

3.1.1 เพศ

3.1.2 อายุ

3.1.3 ระดับการศึกษา

3.1.4 ขนาดที่ดินทำกิน

3.1.5 ระยะเวลาในการเข้ามาเป็นสมาชิก

3.1.6 รายได้

3.1.7 ระยะทางจากบ้านถึงสำนักงาน

3.1.8 การมาติดต่อสหกรณ์

3.1.9 การเป็นหนี้เงินกู้สหกรณ์

3.1.10 การได้รับรางวัล

3.1.11 การได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์

3.2 มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการขายข้าวของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร

3.3 สมาชิกมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไรเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

4. สมมุติฐานในการวิจัย

ปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดที่ดินทำกิน ระยะเวลาในการเข้ามาเป็นสมาชิก รายได้ ระยะทางจากบ้านถึงสหกรณ์ การมาติดต่อสหกรณ์ การเป็นหนี้เงินกู้ สหกรณ์ การได้รับรางวัล การได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์ ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์ ความคาดหวังประโยชน์จากสหกรณ์ และเจตคติที่มีต่อสหกรณ์มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการขายข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตร

5. ขอบเขตของการศึกษา

5.1 ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตข้อมูลของสหกรณ์การเกษตร ณ วันที่ 31 มีนาคม 2545 ซึ่งเป็นวันสิ้นปีทางบัญชีของสหกรณ์

5.2 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย กำหนดขอบเขตในจังหวัดกาฬสินธุ์

5.3 ประชากรที่ศึกษา คือสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 35,270 คน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

5.4 ตัวแปรที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย **University**

5.4.1 ตัวแปรอิสระ (Independent variables) จากการคัดเลือกปัจจัยต่าง ๆ ที่มีหลักฐานตามแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องว่าเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการขายข้าวของสมาชิกให้กับสหกรณ์การเกษตร จำนวน 14 ปัจจัย ดังนี้

- 1) เพศ
- 2) อายุ
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) ขนาดที่ดินทำกิน
- 5) ระยะเวลาในการเข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์
- 6) รายได้
- 7) ระยะทางจากบ้านถึงสหกรณ์
- 8) การมาติดต่อสหกรณ์
- 9) การเป็นหนี้เงินกู้สหกรณ์
- 10) การได้รับรางวัล
- 11) การได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์

- 12) ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์
- 13) ความคาดหวังประโยชน์จากสหกรณ์
- 14) เจตคติที่มีต่อสหกรณ์

5.4.2 ตัวแปรตาม (Dependent variable) จำนวน 1 ตัว คือ การมีส่วนร่วมในการขายข้าวของสมาชิกให้กับสหกรณ์การเกษตร

6. ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะพื้นที่ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดกาฬสินธุ์ ถ้าจะนำผลไปอ้างอิงกับสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดอื่น ๆ ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม ลักษณะภูมิประเทศ ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน จารีตประเพณีของประชากรในพื้นที่ปกครอง แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรจะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่

7. คำนิยามศัพท์เฉพาะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University

สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ และเป็นผู้ประกอบการทางเกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิกและช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ข้าว หมายถึง ข้าวเปลือกเจ้าและข้าวเปลือกเหนียวที่สมาชิกผลิตได้และนำมาขายให้กับสหกรณ์การเกษตร

สมาชิก หมายถึง เกษตรกรที่สมัครใจและมีหุ้นอยู่ในสหกรณ์การเกษตรในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการดำเนินงาน หมายถึง ผลการดำเนินงานในรอบปีบัญชีของสหกรณ์การเกษตร สิ้นสุดวันที่ 31 มีนาคม 2545

คณะกรรมการ หมายถึง ผู้ที่สมาชิกสหกรณ์การเกษตรเลือกให้เข้ามาเป็นผู้บริหารงานในสหกรณ์การเกษตรประจำอำเภอต่าง ๆ ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

พนักงาน หมายถึง เจ้าหน้าที่ที่สหกรณ์การเกษตร จ้างให้เป็นผู้ทำงานให้กับสหกรณ์การเกษตรในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ และทำงานตามคำแนะนำของกรรมการ

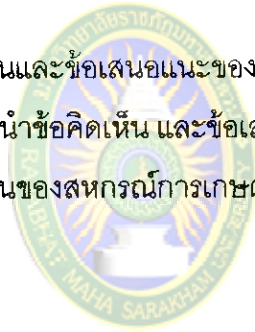

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 ได้รับทราบถึงข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร เพื่อนำข้อมูลที่ค้นพบไปปรับปรุงพัฒนางานสหกรณ์การเกษตรต่อไป

8.2 ได้รับทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการขายข้าวให้กับสหกรณ์การเกษตร เพื่อนำปัจจัยที่ค้นพบดังกล่าวไปปรับปรุงพัฒนางานในการส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรต่อไป

8.3 ได้ทราบข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร เพื่อจะได้นำข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University